

1953 yılı Ocak Ayında Trabzondaki Orman Yangınları Hakkında

Dr. Oğuz Erol

18 Ocak 1953 tarihli Ulus gazetesinde, Trabzon Halk gazetesinden naklen şu havadisi okudum:

“Maçkada çıkan büyük bir orman yangını, 500 dekarlık bir araziye alevler içinde bırakmıştır. Dört gün durmadan devam eden yangın, askerî kuvvetlerle halkın müşterek gayretleri sonunda güçlüklerle söndürülmüştür. Ateş Hamsiköyü ile Meryamana, Karakaya, Kusera, Larhan ve Kalyon mıntakalarında aynı zamanda çıkmıştır. Orman bölge müdürlüğü yangınlarda kasıt olmadığını, son günlerde esen sıcak rüzgârlar yüzünden ormanların tutuşmuş olduğunu bildirmiştir. Yangında 500 dekarlık bir saha tamamen mahvolmuştur.”

Halbuki o tarihlerde Ankarada suhnet o ‘sıfır’ derece civarındaydı ve bir iki aydan beri Erzurum, Kars’ta —15 ilâ —25 derece arasında değişmekteydi. Bu tezat üzerinde düşününce 1951 kışında Trabzondayken müşahede ettiğim sıcak dağ rüzgârlariyle, yangına sebep olan rüzgârlar arasında bir benzerlik gördüm ve Trabzon Orman Müdürlüğünden mektupla bazı sualler sordum. Başmüdür Bay Hüseyin Agun imzasiyle gelen cevapta kıymetli malûmat vardı ve havadise ilâveten şunlar yazılıyordu:

“Yangınlar 2-4 Ocak 1953 günü zuhur etmiş ve 3 ilâ 6 gün sürmüştür.

Yangınların inkişafına sebep olan rüzgâr sıcak ve kuru kible rüzgâridir.

Rüzgâr, Maçka kazasından sonra Değirmendere vadisinde kanaliz olmuş ve fırtına halini almıştır.

Yangınların devam ettiği 4 Ocak 1953 günü Meryamana mıntakasında hava bulutlanarak yağmur serpelemiş; kısa bir zamanda hava

tekrar açılarak, güneydeki dağ doruklarına kar yağmış olduğu görülmüştür.

Sıcak cenup rüzgârlarından evvel hava sakindi. Bu rüzgârlardan sonra Karayel fırtınası olmuştur.

1951 Ocak ayında, yine sıcak rüzgârlar sebebiyle Ordu mintakasında da Orman yangınları olmuştur.

Karadeniz bölgesinde, kışın sıcak güney rüzgârlarının esmesi yüzünden mevsimsiz olarak bazı meyva ağaçlarının çiçek açtığı ve bilâhare başlayan soğukların çiçekleri döktüğü müşahede edilmiştir.

Sıcak güney rüzgârlarının Doğu Karadeniz mintakasında kışın esmesi, ormanlardaki ölü örtünün tamamen kurumasına ve ufak bir ateşle orman yangınlarına sebep olmaktadır."

Görülüyor ki bu vakanın, basit bir gazete havadisi olmaktan fazla ehemmiyeti vardır ve esas itibariyle bilinen, Kuzey Anadolu Dağlarının kuzey yamaçlarındaki Föhn rüzgârlarının elle tutulur bir delili olabilir.

Filhakika, yangınların memleketimizin en soğuk aylarından birinde vuku bulması, dağlardan inen ve tepelerde yağış bırakan sıcak ve kuru rüzgârlar tesiriyle birkaç yerde birden başlaması ve kolaylıkla genişlemesi bu fikri destekler mahiyettedir. Eğer, hava şartları müsait olmasaydı bu mevsimde yangının 500 dekarlık bir sahaya yayılması herhalde pek kolay olmazdı. Yani, yukarıda belirtildiği gibi, yangınlardan evvel güneyden esen sıcak ve kuru rüzgârların, ormanın ölü örtüsünü kurutmuş ve tutuşmaya müsait bir hale getirmiş olması lâzım geliyor.

Bu umumî mütalâalar yanında, beni Föhn ihtimali üzerinde düşünmeye sevkeden diğer husus da Trabzondaki müşahedelerimdir. 1951 kışında, bilhassa uzunca süren sakın ve ılık havaların sonunda ve bir karayel fırtınasından bir iki gün evvel esen, normalden fazla sıcak ve kuvvetli rüzgârlar bu bakımdan dikkatimi çekmişti.

Fakat müşahedeleri bütün teferruatıyla teyid etmek ve bilhassa bir föhn rüzgârını bütün hususiyetleriyle ortaya koyabilmek için, elimizdeki meteorolojik malûmat kâfi değildir. Mamafih, bu tebliğden maksat sadece bir vakıayı ortaya koymak olduğu için mümkün olanla iktifa edilebilir:

1951 Ocak ayında şahidi olduğum böyle bir rüzgârın ilgili bulunduğu hava hâdiseleri 1. grafiğe toplanmaya çalışılmıştır¹. 20 Ocak 1951 günü Trabzonda sıcak bir güneybatı rüzgârı saniyede 9 m. hızla

¹) Grafikler günlük Meteoroloji Bültenlerinden faydalanılarak çizilmiştir.

esmiştir. O esnada suhunet 16° ile azamîye çıkmış ve nisbî nem %23 ile asgarîye inmiştir. Bu tarihte bir depresyonun en alçak basınçlı bölümü Sinop civarındadır ve bir gün sonra Trabzona erişmiştir. Sıcak rüzgârlardan evvel bir müddet nisbeten sakin ve ılık havalar hüküm sürmüş ve hafif güney rüzgârları esmiştir. Depresyon merkezi yaklaştıkça rüzgârlar şiddetlenmiş, hava ısınmış ve sıcaklık azamîyi bulmuştur. Yani sıcak rüzgârların teşekkülünden evvel 6-7 günlük bir hazırlık devresi var gibidir.

Belki de Ordu ormanlarında Ocak 1951 de vuku bulan yangınlar Trabzonda bu sıcak rüzgârların esmesiyle aynı zamana isabet etmektedir.

1953 Ocak ayında Trabzondaki Orman yangınları esnasında da hava hâdiseleri benzer bir seyir arzeder:

Aralık 1952 nin son ve Ocak 1953 ün ilk günlerinde Karadeniz sahilindeki rüzgârların umumiyetle güney sektörlü olduğu Günlük Meteoroloji bültenlerinden anlaşılmaktadır. Bilhassa Trabzonda 26 Aralık 1952 ile 11 Ocak 1953 arasındaki 17 günde 11 gün güney ve 2 gün güney sektörlü rüzgâr estiği gibi, yangın günlerinde de güney rüzgârları esmiştir. Fakat bunlardan sadece 1 ilâ 4 Ocak arasında esenler yangına sebep olmuştur. Acaba bu rüzgârların hususiyeti nedir?

2. Grafikte ve 'Bulletin Quotidien d'études de la météorologie nationale' deki basınç haritalarında Aralık 1952 ayının sonlarında Trabzonda, basıncın ve nemin yükselmesi sıcaklığın düşmesiyle, bir alçak basınç devresinin yeni kapandığı anlaşıyor. Bu husus Günlük Meteoroloji Bültenlerinden de görülmektedir.

29 Aralıkla, 2 Ocak arasında sıcaklık 8-10 derece, nem %40-50 civarındadır ve fazla değişiklik arzetmez. 1024 Milibara kadar yükselmiş olan basınç azar azar düşmekte, Trabzonda devamlı ve hafif güney rüzgârları esmektedir. Fransız Meteoroloji bültenlerine göre 1 ve 2 Ocakta Kuzey İtalya ve Adriyatikte bir alçak basınç sahası mevcuttur ve doğuya doğru ilerlemektedir.

3 ve 4 Ocakta Karadeniz de o depresyonun sahasına girmiş vaziyettedir. Buna paralel olarak, Trabzonda suhunet birden yükselme-ye, nem düşmeye başlamıştır. Bülten'e göre depresyonun en derin noktası 4 Ocakta Trabzona erişmiştir. Grafikte görüldüğü üzere 4 Ocakta, sıcaklık azamî 26° ye yükselmiş, nem asgarîye %27 ye düşmüştür. Basınçta da bir asgarî vardır. İşte yangınlar bu devrede vuku bulmuştur.

Depresyon merkezinin geçişini takip eden 5-6 Ocak günlerinde suhunet süratle düşmüş, nem yükselmiştir. 8 ve 10-11 Ocakta bu depresyon ailesinin diğer elemanları da Trabzona erişir. Fakat nem ve suhunette, 2 ilâ 4 Ocak arasında görülen anormal yükselme ve düşme tekrar vaki olmaz. O halde bu hâdisе sadece depresyonun sıcak sektörüyle ilgili bir hava ısınmasının ve ona bağılı nem azalmasının eseri değildir.

Hâdiseyi, yani Trabzonda depresyonun sıcak sektörüyle ilgili ısınmadan fazla bir ısınma olduğunu 3. grafikten de çıkarmak mümkündür. Bu grafikte, 26 Aralık 1952 ile 11 Ocak 1953 tarihleri arasında Erzincan ve Erzurum'un deniz seviyesine indirilmiş (saat 7) müşterek ortalama sıcaklığı ile Trabzonun (saat 7) sıcaklığı çizilmiştir. Bunlara ilâveten, Erzincan-Erzurum'un 17 günlük müşterek ortalamasıyla, Trabzonun 17 günlük ortalaması arasındaki fark olan $7,5^{\circ}$ yi bu devre için Kıyı ile İç arasındaki normal sıcaklık farklanması olarak kabul etmek suretiyle Trabzonun $7,5^{\circ}$ daha sıcak olan nazari normal grafiğı, Erzurum-Erzincan grafiğine paralel bir şekilde çizildiğinde, Trabzondaki sıcaklığın umumiyetle normalin altında kaldığı, sadece yangına tekaddüm eden 30, 31 Aralık ve 1, 2, 3 Ocak günlerinde normalin üstüne çıktığı anlaşılır.

O halde bu normalin üstündeki ısınmanın âmili nedir? İşte bu âmîl, kuvvetli bir ihtimalle dağlardan inen hava kütlelerinin adiabatik ısınmasıdır. Fakat hatırlamak lâzımdır ki, Trabzonda güney rüzgârları oldukça sık esmektedir ve onlardan ancak bazıları Föhn hususiyeti arzeder. Bu tip, Föhn karakterli rüzgârlar daha ziyade uzunca bir sakin devreyi takiben gelen bir depresyonun merkezi yaklaşıncâ şiddetlenmekte ve Ocak 1951 grafiğinde daha güzel görüldüğü gibi bu esnada sıcaklık artmakta, nisbî nem ve basınç azalmaktadır. Depresyon merkezinin Trabzona erişmesiyle bu durum sona ermektedir.

Binaenaleyh Ocak 1953 orman yangınları, föhn olması kuvvetle muhtemel sıcak rüzgârlar yüzünden vuku bulmuş ve genişlemiş olmalıdır.

Faydalanan bültenler:

Günlük Meteoroloji Bülteni. Başvek. Dev. Met. İşleri Umum Md. Ankara.

Bulletin Quotidien d'études de la Météorologie nationale. Paris.